Кесийки отъ пергаментови ржкописи.

Отъ Д-ръ Л. Милетичъ.

Къмъ края на мѣс. май 1898 год. пловдивскиятъ околийски началникъ бѣ проводенъ отъ правителството да отиде въ с. Брѣстовица (Пловдивска околия) и да направи разкопки въ селската черква, за да се намѣрятъ стари български ржкописи, които прѣди 50 години свещеници на селото въ съгласие съ общината заровили въ сжщата черква. За това нѣщо ми извѣсти тогавашниятъ класенъ учитель въ с. Брѣстовица, покойниятъ Хр. Таневъ, и азъ единъ мѣсецъ слѣдъ това се отбихъ тамъ, за да узная нѣщо повече за сждбата на тия ржкописи. Ала за жалость никакви ржкописи не бѣха се открили, а вмѣсто тѣхъ въ една дупка подъ черковния олтаръ се намѣрило „едно черно вещество като торъ", въ което ясно личели още пластове отъ изгнили ржкописни листове. Освѣнъ туй се намѣрили метилични кукички отъ подвързията на ржкописитѣ. Часть отъ „черното вещество" официялно била изпратена за „свѣдѣние" на народния музей въ София.

Че наистина сж били заровени на казаното мѣсто въ черквата ржкописи и то въ доста голѣмо количество, не можеше да има никакво съмнѣние слѣдъ направената разкопка. Та и безъ това никой въ туй не се съмнѣваше въ селото, защото имаше още живи старци, очевидци на станалото едно врѣме „тържествено заравяне на ржкописитѣ". Разказитѣ именно на тѣзи подирнитѣ бѣха дали поводъ, щото по настояването на учителитѣ отъ селото официялно да се прѣдприематъ разкопки въ черквата.

За мене бѣше твърдѣ занимателно по-подробно да узная причинитѣ, които сж подбудили тогавашнитѣ селски голѣмци така да постжпятъ съ ржкописитѣ, а още повече какви сж били тия ржкописи и въ какво количество. Ето какво узнахъ по тия въпроси отъ по-стари хора въ селото.

Въ едновременшната стара черква и въ старото училище, които били построени близу до дерето, имало много стари, повечето „кожени“ ржкописи — „цѣли товари да товаришь“. Веднаждъ „дерето“ придошло толкова много, че занесло половината отъ училищното здание, а заедно съ него и голѣма часть отъ ржкописитѣ, които се намирали тамъ. „Нѣкои отъ насъ — разказваха старцитѣ — ходиха подирѣ по дерето и намираха цѣли книги, заровени въ пѣсъка. Когато построявахме сегашната черква св. Тодоръ Тиронъ, въ основитѣ на новата черква до стѣната вжтрѣ, срѣщу прѣстола, се нахвърлиха много стари кожени книги, които тогава се считаха непотрѣбни, но отъ друга страна пъкъ, като се смѣтаха свещени вещи, за да не се тъпчатъ и да не ги ядатъ мишкитѣ, бѣ се намѣрило за по-добрѣ, да се заровятъ пакъ въ черква“. Старцитѣ си припомняха, че ржкописитѣ, които тогава заровили, били събрани въ два чувала. Една часть отъ тия ржкописи останала въ „камбанарията,“ и тамъ често ходили момчета та си съдирали листове отъ коженитѣ книги и сж ги правили на кесийки. Само нѣколко ржкописа се спазили и до сега, и тѣ сж въ черквата. И наистина азъ намѣрихъ въ черквата едно цѣло ржкописно евангелие, много хубаво писано на малка осмина, отъ XV. в. отъ сръбска редакция; единъ ржкопис. трѣбникъ отъ XV. в., пакъ на малка осмина, единъ миней за мѣсецъ августъ, XV. в. — все сръбска редакция, и единъ новобългарски дамаскинъ отъ XVII. в. на 4°, твърдѣ важенъ поради хубавия народенъ български езикъ, на който е писанъ, пъленъ съ важни архаизми. Извѣстно е, че азъ обнародвахъ откжслекъ отъ тоя дамаскинъ въ съчинението си „Членътъ въ българския и въ руския езикъ“ (печ. въ Минист. Сборникъ, XVI—XVII), гдѣто тоя дамаскинъ нарекохъ „Брѣстовишки“, а скоро ще издамъ по-голѣмъ откжслекъ отъ сжщия дамаскинъ съ подробна студия върху особноститѣ на езика му. Нека спомена, че покрай реченитѣ ржкописи въ черквата видѣхъ и още двѣ старопечатни черковни книги: една руска библия, печатана съ курсивни букви, и единъ праздниченъ миней — сръбски печатъ отъ XVII. в. (отъ изданията на Божидара Вуковича). Явно бѣше по тия останки, че разказътъ за нѣкогашното множество ржкописи въ Брѣстовица не е измислица, а още по-добрѣ се разясни въпросътъ, когато узнахъ, че едно врѣме наблизу до Брѣстовица, горѣ на баира, имало старъ български манастиръ св. Никола. Той билъ споредъ едно по-старо прѣдание много богатъ и хубавъ, а около него по баиритѣ се намирали още четири черквици: св. Атанасъ, св. Троица, св. Срѣда и св. Ангелъ.

Манастирьтъ се снабдявалъ съ вода отъ много далечно мѣсто, защото кюнцитѣ на чешмитѣ му още тукъ-тамѣ се виждали. Кога е билъ построенъ манастирьтъ и кога е билъ разоренъ — нищо не се помни. Разказвали, че когато едно врѣме почнали да копаятъ тамъ, гдѣто и сега се виждатъ слѣди отъ развалинитѣ на манастиря, за да вадятъ камъни и керпичи, ржцѣтѣ на първия, който копалъ, се схванали. Когато разкопали по-дълбоко, намѣрили се основитѣ на манастиря; намѣрили, че билъ посланъ съ „хубави малки камъчета отъ разни бои" — съ мозаика. Единъ отъ брѣстовичениятѣ, Дѣдо Добри, който отдавна умрѣлъ, като копаелъ на сжщото мѣсто, ужъ намѣрилъ много пари, които у дома си прѣнесълъ на нѣколко товара — съ мулета. Отпослѣ съ тия пари Дѣдо Добри построилъ много каменни мостове въ околностьта на Брѣстовица, градилъ и черкви, па и въ Рилския манастиръ е съградилъ една „одая", която се казва „Дѣдина Добрева одая". Казватъ още, че слѣдъ като билъ разоренъ манастирьтъ, по-долу на сжщия баиръ построили една черквица, и че въ тая черквица били прѣнесени всичкитѣ книги и свещенически принадлежности, които уцѣлѣли отъ манастиря. Подирѣ и тази черквица била съборена, а книгитѣ били прѣнесени въ селската черква, която направилъ споменатиятъ Дѣдо Добри. Ржкописитѣ били заровени въ новата черква при споменатитѣ вече обстоятелства. При заравянето на ржкописитѣ е присжтствувалъ и попъ Стоянъ, който още си спомня за това събитие.

И тъй нѣма съмнѣние, че ржкописитѣ нѣкога сж принадлежали на манастиря св. Никола, чието мѣсто сега се смѣта за „черковище" подъ сжщото име, кждѣто до скоро брѣстовичани ежегодно излизали, за да колятъ курбанъ и да се молятъ. Даже една година попъ Стоянъ на това мѣсто „литургисалъ", заради което билъ наказанъ отъ пловдивския владика.

И въпросътъ, защо ли заровенитѣ ржкописи въ такъво сравнително кжсо врѣме — 50 години — така съвършено да изгниятъ, напълно се обясни като узнахъ, че по нѣмане срѣдства новозапочнатата черква стояла нѣколко години наредъ недовършена и главно — непокрита, така че дъждоветѣ валѣли направо и върху мѣстото, гдѣто били заровени ржкописитѣ. Ала какви сж били тия ржкописи и да ли наистина сж били пергаментни, както увѣряваха разказвачитѣ, не можеше да се знае положително, и то толкова повече, че случайно спасенитѣ нѣколко ржкописа отъ сжщитѣ тия, както се каза по-горѣ, все сж хартиени, а при туй по-старитѣ

отъ тѣхъ все сж отъ сръбска редакция. Като мислѣхъ по тоя въпросъ, спомнихъ си за ония кожени „кесийки", които нѣкои си правили отъ ржкописитѣ, що били останали въ чрковната камбанария, та рекохъ да опитамъ дано се намѣри нѣкоя отъ тия кесийки, щомъ ги е имало толкова много. И наистина по моя молба покойниятъ Хр. Таневъ успѣ да открие една такъва кесия у брѣстовчанина Тодоръ Ст. Ташевъ, който излѣзе тъй добъръ, че врѣменно ми я отстжпи чрѣзъ г. Танева, за да разгледамъ писмото на пергаментовитѣ листове, отъ които бѣше тя сжшита. Когато разшихъ кесийката, оказа се, че писмото отъ вжтрѣ и на двата листа още бѣше четливо, докато на първата вънишна страница то бѣ съвсѣмъ изтрито, а на втората — само на горнята половина можеше донегдѣ да се прочете писаното. Кесийката бѣ направена отъ два пергаментни листа срѣдня осмина (14 см. ширина и 18 см. височина). Писмото е вѣроятно отъ XV. вѣкъ, именно отъ края на XV. в., българска редакция, ала съ така неправиленъ правописъ и съ толкова правописни примѣси отъ сръбска редакция, че е очевидно, какво тоя български ржкописъ произхожда отъ послѣдната епоха, когато старата българска книжовна традиция е била на издъхване, та е трѣбвало да се прибѣгва на помощь къмъ още живената тогава сръбска черковна писменость отъ XV. вѣкъ, която особно въ западна България е упражнила мощно влияние, докато първитѣ печатни руско-славянски черковни книги не подбили съвсѣмъ заедно съ останкитѣ на срѣднобългарската редакция и сръбската изцѣло. Споменатитѣ нѣколко ржкописа отъ сръбска редакция, спазени и досега въ черквата въ Брѣстовица, достатъчно доказватъ, какъ наистина влиянието на сръбската книжнина прѣзъ XV. вѣкъ е било проникнало дори въ южна България. Характерно е и присжтствието на двѣтѣ старопечатни книги, отъ които едната пакъ сръбска, въ останкитѣ отъ нѣкогашната Брѣстовишка ржкописна сбирка: на рускитѣ печатани книги отначало, както се види, конкурирали сръбски венециянски издания на Б. Вуковича. Забѣлѣжително е, че отъ изданията на Вуковича видѣхъ екземплари спазени и въ Хасковско.

Криво би било да си мислимъ, че всѣки старъ ржкописъ, намѣренъ въ България съ правописнитѣ признаци на сръбската редакция, сирѣчъ съ употрѣба на ꙋ вмѣсто ж и на є вм. ѧ, сж писани въ Сърбия или въ нѣкои погранични ржкописни центрове. Напротивъ фактъ е, че слѣдъ като писци отъ сръбска школа сж успѣли заедно съ сръбски черковни ржкописи да разпространятъ

и сръбското четене на черковния езикъ, се навъдило ново поколѣние български писци, които смѣтали, че истинската фонетична стойность (въ черковния литературенъ езикъ) на старобълг. букви **ж** и **ѧ** е такава, каквато я прѣдавали книгитѣ отъ авторитетната прѣзъ XV. в. сръбска правописна школа, така че реченитѣ наши писци не само така четѣли буквитѣ **ж** и **ѧ**, но почнали вмѣсто тѣхъ прѣмо и да пишатъ **ȣ** и **є**.

Трѣбва да прѣдположимъ, че и тоя правописенъ прѣвратъ, който е отивалъ съвсѣмъ въ разрѣзъ съ старобългарската и срѣднобългарската традиция тъкмо по най-характернитѣ писменни бѣлѣзи **ж** и **ѧ**, не ще да се е извършилъ у насъ изведнаждъ, но че ще да е прѣдхождало врѣме на първо колѣбание, когато старата традиция почвала незабѣлѣзано да се разклаща, — именно че ще да е имало и ржкописи, въ които ще да се е отразявало такъво колѣбание, сир. въ които покрай правилнитѣ **ж** и **ѧ** тукъ-тамѣ ще да сж се вмъквали на тѣхно мѣсто и буквитѣ **ȣ** и **є**. И наистина тъкмо такъва, да речемъ, прѣходна редакция прѣдставя по своя правописъ и ржкописниятъ откжслекъ въ спазената кожена кесийка. Сръбското четене въ тоя ржкописъ е прѣдадено главно въ окончанията на флексията, сир. въ падежнитѣ и личнитѣ окончания, за произношението на които българскиятъ тогавашенъ писецъ не е могълъ да намѣри сигурно упжтване въ матерния си български езикъ, понеже тия окончания въ именната флексия сж били изчезнали, а освѣнъ това както въ именната така и въ глаголната флексия старобълг. **ж** и **ѧ** въ срѣднобългарскитѣ текстове размѣсено се прѣдавали, по извѣстното срѣднобългарско правописно правило, ту само чрѣзъ **ѧ** ту само чрѣзъ **ж**. Това правило прѣзъ XV. в. вече не го разбирали прѣписвачитѣ, и за да избѣгнатъ непонятни тѣмъ непослѣдовности, прѣдпочитали да пишатъ **ȣ** или **ю**, напр. въ винит. пад. ед. ч. ж. р. като: **силоү, змию,** и 3. л. мн. ч. **покниоүютъ сѧ, проситє сє** и пр. Въ кореннитѣ срички по-лесно се е спазвала традицията, защото кореннитѣ срички и въ живия езикъ сж били уцѣлѣли, та все е могълъ българинътъ прѣписвачъ тукъ да се води по своя езикъ, безъ да смѣсва **ж** (= ъ) съ **ȣ**. Затова въ нашия откжслекъ **ж** редовно се задържа въ коренитѣ, а въ окончанията вече отстжпя на **ȣ** (**ю**), като при туй стариятъ навикъ все още се колѣбае та подържа въ значително количество случаи и **ж**. Колкото се отнася до стб. **ѧ**, то по-скоро е отстжпило на сръбския правописъ сир. на **є**, понеже за това е имало подржжка и въ самия живъ български езикъ. И така въ нашия откжслекъ се пише: **настжпаты҇, сжтъ**

(3. л. мн. ч.); **недѫга, сѫботоу** (вин. пад. ед. ч.). Въ правописа на окончанията тукъ-тамѣ се отразило и произношението на живата рѣчь, напр. вин. пад. ед. ч. ж. р. **ѭ** (отъ мѣст. **ѭже**), се срѣща писанъ трояко: (**и**)ж, **ю** и **ѭ**, срав.: **и възложи на иѫ рѫцє; узрѣв же ѭ і҃с и пригласи ѭ; вь сѫботоу исцели ю і҃сь**; срав. още: **дадите милостыня.** Вмѣсто **ѧ** се срѣща твърдѣ често **є**: **оучє** (= **оучѧ**), **приходеще, се** (= **сѧ**) и пр. Често се срѣща вмѣсто знака **ѫ** употрѣбенъ и другъ знакъ, подобенъ на **ѧ**, напр. въ думата **прѣмѫдрих**.

Както се вижда дори и отъ нѣколкото цитувани примѣра, въ тоя ржкописъ вече не се прави строга разлика между **ы** и **и**, понеже се пише **ы** и вмѣсто **и**, напр. въ горѣприведения инфинитивъ **настѫпаты.** Много по-често се срѣща **и** вм. **ы**: **ви** (**въı**), **дн҃ь сѫботии; разоумних** и пр.

Подъ влиянието на сръбската черковна писменость се употрѣбя само **ь** вм. староб. **ъ** и **ь**, а слѣдовно се пише и **ы** вмѣсто **ы**. Все тъй трѣбва да се обясни и **є** вмѣсто **ѣ**, и дори наопаки — **ѣ** вм. **є**, което толкова често се срѣща въ нашия откѫслекъ: **рѫцѣ, исцели, срдцѣ, лицѣмерє.** Срав. и **ѣ** вм. **ѧ**: **горѣщи.** Трѣбва да се отбѣлѣжи редовната употрѣба на йотувано **є** сир. **ѥ** подиръ гласна: **своѥго** и пр. Отъ друга страна и живата рѣчь се е отразила въ фонетично отношение, особно въ употрѣбата на знака **ь** (= **ъ, ь**), който се изпуска почти редовно въ отворени срички, гдѣто вече не се произнасялъ еровъ звукъ. Съ една дума ние виждаме въ тоя нашъ ржкописъ изцѣло разклатена старата правописна традиция, и нѣма съмнѣние вече, че тоя родъ ржкописи, да ги наречемъ отъ ‚прѣходна редакция', сж прѣдшествували на първитѣ книжовни опити въ началото на XVII. в., въ които се дало по-голѣмо мѣсто на живата народна рѣчь, каквато я виждаме въ най-старитѣ спазени ржкописи на тъй нареченитѣ „дамаскини" у насъ.

На друго мѣсто ще опиша единъ доста старъ пергаментовъ ржкописъ, — апостолъ отъ с. Жеравна, — въ който пакъ така се явяватъ покрай юсоветѣ и **ю** и **є**, съ разлика само, че двата юса обикновено се означаватъ само съ единъ знакъ, що показва пълно недоумѣние у писателя да се справи съ срѣднобългарската размѣсена употрѣба на двата юса. Извѣстни ми сж и други подобни ржкописи, които ще трѣбва да се причислятъ къмъ речената ‚прѣходна редакция'.

Въ заключение ще приведа сега текста на вжтрѣшнитѣ двѣ страници и часть отъ втората вънкашна на кожената кесийка. Тукъ-тамѣ се срѣщатъ нечетливи мѣста, именно гдѣто буквитѣ сж изтрити.

Ржкописътъ е съдържалъ евангелски чтения, и то отъ недѣлно (апракосъ) евангелие. Първата вжтрѣшна страница захваща съ еванг. отъ Лука гл. X. 19—21:

Рѣ҃ г҃ь своимь ѹченикомь. се да҃ вамь власть настѫпаты на зми ю і на скорьфию. и на всоу силоу вражию. и ничто же ва҃ не врѣдить. обаче о семь не радоуите се. ѩко доуси вамь покиноуютсѧ. радуите же се ѩко имена ваша написана сѫть на небесехь. вь тои ча҃ вьзрадова се і҃сь дх҃омь и ре҃. исповѣдаю ты се оч҃е. ган г҃и небин[1]) и земли. ѩко утаиль ѥси[2]) ѿ прѣмѫдри разоумни.[3]) ѿкриль ѥси младеньцемь ѥи оч҃е ѩко тако бы блг҃оволение прѣ тобоѫ ⁖ не҃. г҃ еу҃. ѿ лу҃.

Вѡ вр҃ѣ бе оучае і҃сь вь ѥдиномь сьн҃мищи вь с҃тоу. и се жена имащи дх҃ь нечисть ні л҃ѣ и бе слака и не могащи ж[4]) склонити се ѿиждоу. узрѣвже ю і҃сь и пригласи ю. ре҃ о жено ѿпоущена ѥси ѿ недѫга твоѥго и вьзложи на нѫ рѫце. и абие простре се. и славеще бг҃а. ѿвѣща же сн҃агогь недѫгоуѥ[5]) зане вь с҃тоу исцели ю. і҃сь. гл҃аше народоу. ѥдинь ѥ҃ дн҃ь вьнѥже до҃ить делаты. вь тои убо приходеще целити се. а не вь дн҃ь с҃тии. ѿвѣщавже к немоу х҃ь и ре҃.

На вторoта вжтрѣшна страница продължава текстътъ отъ първата:

лицѣмере кьж҃о ва҃ не ѿрешит ли своѥго вола или ѡсла ѿ ѩслы и ве҃ ть напаѥть и. сию же дьщи аврамлѣ сѫщи. иже свѧза сотона и се ні л҃ѣ имѫщи са[6]) не до҃ита разрѣши се ѥи ѿ жзи вь дн҃ь с҃тии. и се ѥмоу гл҃ющоу стидехоу се вси противлѣѫще се ѥмоу. и вси люѥ радовахоу се ѥмоу. ѡ все҃ славны бивающы ѿ него. с҃. л҃і. ч҃. ѿ лоу҃.

Рѣ г҃ь не бои се малоѥ мое стадо. ѩко бл҃гоизволи ѿц҃ь вашь. даати вамь ц҃ртвиѥ продадить[7]) имениа ваша и дадите млс҃тыни и сьтворите себѣ . . . . . . а[8]) не вѣтьшающа и сьровище . . . . . .

---

[1]) Въ по-стария текстъ е било: нѥбоу (дател. притежателенъ).

[2]) Вм. оутаилъ ѥси сѧ.

[3]) Изпустнато е и: и разоумныхъ.

[4]) Тукъ съвсѣмъ е забърканъ текстътъ; забѣлѣжително е тукъ два пжти а вм. ж: слака, могащи, срав. въ Савината книга сжщото мѣсто: ѩже бѣ осми на десѧте лѣтъ и та слѫка. и отънѧдь не могѫщи въсклонити сѧ (Изд. на Щепкина, с. 41).

[5]) Вм. нѥгодоуѩ.

[6]) са е ж. р. ед. ч. вм. староб. показ. мѣстоим. ж. р. ед. ч. си.

[7]) Вм. продадите.

[8]) Било е: влагалища.

дѣѥмо[1]) на небсехь. идеже татниѥ не приближаютса. ни трьвь гризеть ни тла тлить. идеже бо ѥ҆ скровищѥ ваше тоу и срдцѣ ваше бѫдеть. обождоу чрѣсла ваша прѣпоѣсана и свѣтильници горѣщи и вы подобни члкомь чажщи гсͣа своѥго. кога възвратит са ѿ брака да пришьдшоу и тлькноувшоу абиѥ ѿврьзоуть ѥмоу. бла̑жени раби ты̏

На втората външна страница текстътъ продължава и приблизително до половината може да се чете:

иже гь пришь и ѡбрѣщеть бдеще.[2]) аминь глю вамь ѩко прѣпоѣшет са и посадить ѥ и миноувь послоужить имь любо вь вторoую любо вь третию стражоу нощи. придеть и обрѣщеть тако.[3]) блажени сѫть рабиты̏. се же вѣдите. аще би вѣль гнь храма вь кы̏ часͣ придеть. бдель ѹбо бы. не би даль подкопаты дома своѥго. и вы бѫдѣ готови ѩко вьнѥже часͣ не мните гь вашь придеть є҃ аг҃. і҃ ѿ лу҃.

. . . .

. . . .

Покойниятъ Хр. Таневъ ми бѣ съобщилъ още, че узналъ, какво имало въ селото и у други нѣкои хора спазени подобни „кожени кесийки“ и се бѣ обѣщалъ да ми набави поне още една, ала нѣмà врѣме да изпълни обѣщанието си, понеже наскоро слѣдъ това се помина. И менѣ не се падна вече случай да намина повторно въ Брѣстовица, и така остана, че трѣбваше по въпроса за характера на изчезналитѣ и унищожени по казания начинъ пергаментни ржкописи въ това село да се задоволя само съ намѣрения единственъ документъ, кожената кесийка на Ст. Ташевъ, у когото тя и сега се намира. И по тоя документъ можемъ поне това да заключимъ на сигурно, че между унищоженитѣ ржкописи наистина е имало не малко и пергаментни, че тѣ ще да сж били въ по-голѣмата си часть отъ българска редакция, а по произходъ и отъ нѣкоя мѣстна школа, вѣроятно отъ нѣкой бѣлѣжитъ манастиръ, гдѣто ще да се прѣписвали ржкописи за нуждитѣ на околнитѣ по-малки черкви и манастири. Не е чудно, като сждимъ и по уцѣлѣлия дамаскинъ, да сж изчезнали съ тая сбирка и нѣкои много важни паметници на българския езикъ отъ срѣдната епоха на раз-

[1]) Било е: скждѣюмо вм. скждѣнщиѥ (срав. Сав. кн. ц. изд. 42).

[2]) Вмѣсто: и обрмщеть тако творжща (ц. д. 43).

[3]) Вм. и обрмщетъ бъдмщм. Погрѣшкитѣ подъ 4) и 5) лесно се обясняватъ: прѣписвачътъ, когато прѣписвалъ мѣстото подъ 4), погледналъ погрѣшно въ оригинала малко по-долу, именно при 5), гдѣто се повтаря думата обрмщетъ, и размѣнилъ думитѣ.

витието му. Но излишно е да се впускаме въ повече прѣдположения: сега е най-важенъ за насъ фактътъ, който ни убѣждава, че не само гърци и турци сѫ унищожавали нашитѣ стари рѫкописи, които ние сега толкова високо цѣнимъ и грижливо събираме въ нашитѣ народни книгохранилища, но че сѫ ги унищожавали и нашитѣ собствени прѣдци. Опитътъ съ станалата разкопка въ черквата за жалость не даде положителенъ резултатъ, но поне даде поводъ да узная за чудното това нѣкогашно събитие въ Брѣстовица та да да го разкажа тукъ за примѣръ въ историята на нашето народно възраждане.

Като си помисли човѣкъ въ свръзка съ горѣказаното, въ какво състояние откъмъ народно съзнание и душевно развитие се намирали жителитѣ на с. Брѣстовица още прѣди педесетина години, и като сравни съ туй сегашната Брѣстовица съ нейното богато[1]) и сравнително твърдѣ интелигентно население, въ което българската идея отколѣ е възтържествувала, не може да не се почуди на бързия интелектуаленъ развой, който така скоро подигна и душевно и материялно българщината въ Тракия, специялно въ Пловдивско. Нѣма вече ни трага отъ ония потиснати турски чифчии-раяти, които знаяли безропотно да работятъ по турскитѣ спахилъци по Тракия! За Брѣстовица има и друго обяснение: въ жилитѣ на голѣма часть брѣстовчани тече „войнишка" кръвь. Въ Брѣстовица именно е имало и войнишки сѣмейства, които сѫ спазвали отъ старо врѣме економически по-осигуренъ, наслѣдственъ имотъ, наричанъ „бащина", па и други привилегии, които крѣпѣли у българина-войникъ старъ, по-независимъ духъ (вж. моята статия: „Поземелната собственость и войнишкитѣ бащини въ турско врѣме", печат. въ тази книга на Пер. Спис.). И ние виждаме, какъ тоя духъ скоро послѣ „танзимата" буйно се проявява на дѣло въ Брѣстовица, която поне отчасть се осмѣли да се замѣси въ възстанието, що докара разорение на сѫсѣдното й село Перущица. Само една случайность отвърнала турскитѣ башибозуци да не излѣятъ гнѣва си и надъ Брѣстовица. Но за това може да се разкаже на друго мѣсто.

---

[1]) Брѣстовишкото землище е едно отъ най-голѣмитѣ въ Пловдивско.